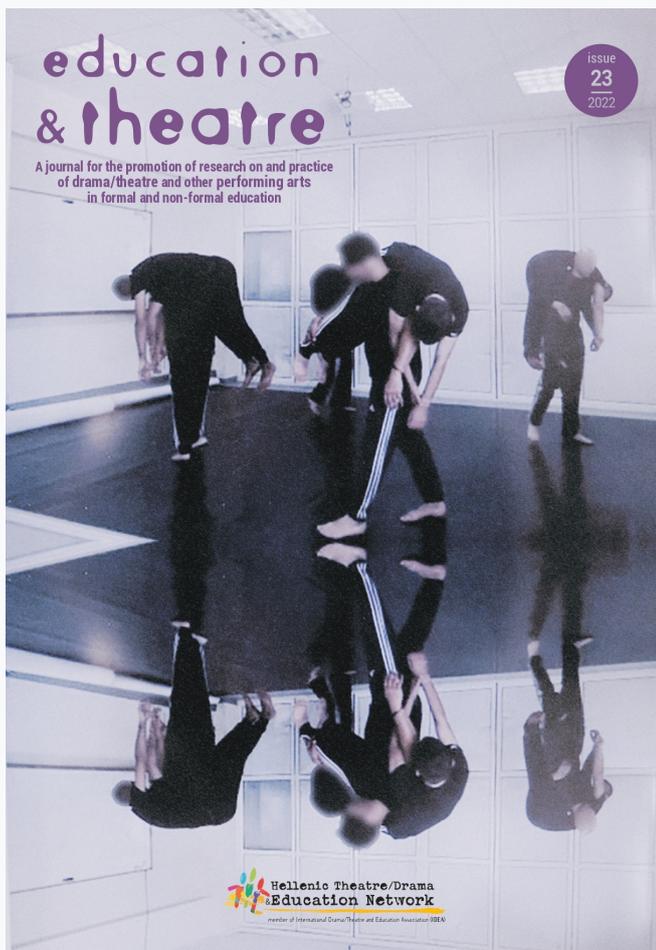

Education & Theatre

Vol 23 (2022)

Education & Theatre

Citizenship and Democracy: Social interaction abilities of adolescent students A transcultural study through social theatre in Mexico and Greece

Christiana Moschou

doi: [10.12681/edth.37670](https://doi.org/10.12681/edth.37670)

To cite this article:

Moschou, C. (2022). Citizenship and Democracy: Social interaction abilities of adolescent students A transcultural study through social theatre in Mexico and Greece. *Education & Theatre*, 23, 60–61. <https://doi.org/10.12681/edth.37670>

Αγωγή του Πολίτη και Δημοκρατία: Ικανότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης έφηβων μαθητών. Μια δια-πολιτισμική μελέτη μέσω του κοινωνικού θεάτρου στο Μεξικό και στην Ελλάδα

Χριστιάνα Μόσχου

Περίληψη

Η διδακτορική διατριβή προέκυψε μέσα από τα ερευνητικά ερωτήματα και την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Εξετάστηκαν οι θεωρητικές παράμετροι, οι προηγούμενες έρευνες και οι καθιερωμένες τεχνικές κοινωνικού θεάτρου και εκπαιδευτικού δράματος. Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης, καταρτίστηκε ένα πρόγραμμα θεατροπαιδαγωγικής παρέμβασης με στόχο την κινητοποίηση του πολιτικού δυναμικού των έφηβων μαθητών. Κατόπιν σχεδιάστηκε μια πιλοτική εφαρμογή που έλαβε χώρα στην πόλη Aguascalientes. Από την ανατροφοδότηση της πιλοτικής εφαρμογής της παρέμβασης μορφοποιήθηκε η καθαυτό έρευνα πεδίου της διδακτορικής διατριβής στις πόλεις Aguascalientes και Θεσσαλονίκη. Το τελικό κείμενο αποτελείται από την εισαγωγή, έξι κεφάλαια, όπου αναπτύσσεται η διατριβή, τη βιβλιογραφία και το παράρτημα.

Η διατριβή ξεκινά με μια εκτενή εισαγωγή, που έχει ως στόχο να εισάγει τον αναγνώστη στον προβληματισμό επί του θέματος. Για τον σκοπό αυτό παρουσιάζεται σε αδρές γραμμές η σύγχρονη έννοια της δημοκρατίας και η συγκρότηση των πολιτών εντός αυτής. Η παρουσίαση εμπλουτίζεται από παραδείγματα εναλλακτικής συμβίωσης, ενώ περιγράφεται πρωτόλεια και η σύνδεση κοινωνικού θεάτρου και πολιτεότητας. Με αυτό τον τρόπο ορίζεται και το αντικείμενο μελέτης, δηλαδή η καλλιέργεια της πολιτεότητας μέσα από το κοινωνικό θέατρο, το οποίο υποστηρίζει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών: Πρόκειται για ένα πολιτικό θέατρο που στόχο έχει να δίνει φωνή στους ανθρώπους και να τους χειραφετεί. Στη συνέχεια, καταγράφεται η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που αφορά τη συγκρότηση της ιδιότητας του πολίτη σε σχέση με το κοινωνικό θέατρο βάσει των αρχών της διεπιστημονικότητας και παρατίθεται το σχέδιο εργασίας της παρούσας διατριβής. Επιχειρείται ακόμη μια πρώτη σύνδεση με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, η οποία τοποθετεί τη διατριβή εντός σχολικού πλαισίου, καθώς θεωρείται ότι το εκπαιδευτικό σύστημα έχει υπάρξει παραδοσιακά ένα προνομιακό πλαίσιο για την κατασκευή της πολιτεότητας.

Κατόπιν παρουσιάζεται το εμπειρικό πλαίσιο, δηλαδή το γνωστικό πεδίο της διδακτορικής έρευνας. Η διατριβή περιλαμβάνει μια θεατροπαιδαγωγική παρέμβαση η οποία προσδοκά να συμβάλει στην αλλαγή του

μαθήματος της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής προς μια κατεύθυνση που θα δίνει έμφαση στο παράδειγμα της βιωματικής μάθησης. Σε αυτό το κεφάλαιο, προκειμένου να αποσαφηνιστεί το πλαίσιο σχεδιασμού της παρέμβασης, περιγράφονται ορισμένα σημαντικά ρεύματα του καλλιτεχνικού θεάτρου και τα είδη του εφαρμοσμένου θεάτρου. Κατόπιν παρουσιάζονται τα εκπαιδευτικά συστήματα των δύο χωρών, με έμφαση στο τι προβλέπουν για την πολιτική αγωγή στο Γυμνάσιο, καθώς και τα διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα που εμπλουτίζουν το Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Στη συνέχεια, ξετυλίγεται το θεωρητικό πλαίσιο της πολιτικής θεωρίας που διατρέχει την παρέμβαση και παρουσιάζονται δύο έννοιες: η δια-πολιτισμικότητα και η δημοκρατία, ορίζοντας και τα αντίστοιχα υποκεφάλαια. Καθένα από αυτά παρέχει βασικά εννοιολογικά στοιχεία για την κατανόηση του ερευνητικού προβλήματος.

Η δια-πολιτισμικότητα (trans-culturalism) ως τρόπος ανάγνωσης της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας νοηματοδοτεί μελέτες σαν την παρούσα διατριβή. Οι έννοιες της παγκοσμιοποίησης, της παγκόσμιας διακυβέρνησης και του «παγκόσμιου Νότου» στο δια-πολιτισμικό πλαίσιο της σύγχρονης εποχής ορίζουν μια πολιτειότητα πέραν των εθνικών συνόρων, όπου οι τρόποι πολιτικής συμπεριφοράς καθορίζονται τόσο από την εντοπιότητα όσο και από τα κοσμοσυστήματα. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το Μεξικό και η Ελλάδα κατέχουν μια όμορη θέση όχι στον γεωγραφικό χάρτη, αλλά στην πολιτική χαρτογράφηση των παγκόσμιων συστημάτων.

Το κοινό των πολιτικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών της Ελλάδας και του Μεξικού εντάσσει τις δύο χώρες στο σύνολο των κρατών που ορίζονται από τη θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων ως «παγκόσμιος Νότος». Οι διαπολιτιστικές (cross-cultural) προσεγγίσεις στις χώρες του παγκόσμιου Νότου μπορούν να συνεισφέρουν στην πληρέστερη κατανόηση των εκάστοτε κοινωνικών φαινομένων και πολιτικών τάσεων που τις διέπουν, να αναδείξουν τη συνάφεια που τις χαρακτηρίζει και να οδηγήσουν στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Έτσι, λόγω αυτής της συνάφειας, μια συγκριτική μελέτη μεταξύ των δύο χωρών που μας αφορούν όχι μόνο διευκολύνει τη μελέτη των φαινομένων εντός της καθεμιάς από αυτές, αλλά επιτρέπει και

τη διαμόρφωση πιο ουσιαστικής αντίληψης και αντιμετώπισης των ζητημάτων που ξεπερνούν τις κατά τόπο συνθήκες, αφού εδράζονται σε ένα διεθνές πολιτικοκοινωνικό σύμπλεγμα.

Η παρούσα διατριβή λοιπόν μελετά δύο διαφορετικούς τόπους, το Μεξικό και την Ελλάδα, μέσω του κοινωνικού θεάτρου ως εργαλείου έκφρασης και μάθησης. Ωστόσο, το κεντρικό θέμα της διατριβής παραμένει η αγωγή του πολίτη στη δημοκρατία. Η διαθεματικότητα που παρουσιάστηκε στην εισαγωγή, το θέατρο και το δράμα, όπως αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο, η δια-πολιτισμικότητα και η έννοια του παγκόσμιου Νότου που αναπτύχθηκαν παραπάνω, καθώς και η κριτική παιδαγωγική, που θα υποστηριχθεί στο κεφάλαιο της επιστημολογίας, συνιστούν επιμέρους στοιχεία ενός κεντρικού επιχειρήματος που αφορά τον κοινό τρόπο με τον οποίο ο πολίτης μαθαίνει να συγκροτείται σε κοινότητες και να καλλιεργεί ιδιότητες μέσα στο εσωτερικό δημοκρατικών θεσμών. Για να πλαισιωθούν όλα αυτά, επιχειρείται ο ορισμός της έννοιας και ολοκληρώνεται με τη συμμετοχή στη δημοκρατία και την ιδιότητα του πολίτη.

Στη συνέχεια, εξετάζεται η επιστημολογία της διατριβής, που εντοπίζει τα θεωρητικά της ερείσματα στην κριτική παιδαγωγική. Κατόπιν παρουσιάζεται ο μεθοδολογικός σχεδιασμός ως έρευνα-δράσης και καταγράφεται αναλυτικά η μεθοδολογία της έρευνας. Μετά την παρουσίαση της έρευνας στο πεδίο και τη μελέτη των δεδομένων ακολουθεί η καταγραφή των αποτελεσμάτων. Αρχικά δίνεται σε αδρές γραμμές η εικόνα των σχολείων πριν από την παρέμβαση, τα βασικά στοιχεία της παρέμβασης και τα θέματα που συζητήθηκαν κατά τη διάρκειά της. Κατόπιν μελέτης όλων των πληροφοριών, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ανά εργαλείο συλλογής δεδομένων, παρατήρηση, συνέντευξη και ερωματολόγιο. Τέλος, η παρουσίαση των αποτελεσμάτων ολοκληρώνεται με τη μεθοδολογική τριγωνοποίηση.

Επιστρέφοντας στους άξονες που θέτει ο τίτλος της διατριβής, στο τελευταίο κεφάλαιο συνδυάζονται τα συμπεράσματα της διατριβής με τη δημοκρατία της συμπερίληψης και τη δια-πολιτισμικότητα, την εκπαίδευση για τη δημοκρατία και τη διαμόρφωση της πολιτειότητας, καθώς και την αλληλεπίδραση των μαθητών στο κοινωνικό θέατρο. Καταλήγοντας, δηλώνονται συνοπτικά τα συμπεράσματα, οι περιορισμοί της έρευνας και η θέση της διατριβής. Ως προς τα συμπεράσματα, η δυναμική που καταγράφηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας πεδίου μαρτυρά μεγάλη διαφορά μεταξύ των ομάδων μαθητών στις δύο χώρες. Οι μαθητές που συμμετείχαν στο Μεξικό φαίνεται ότι επηρεάζονται περισσότερο από το συναίσθημα, ενώ οι μαθητές στην Ελλάδα μοιάζει να καθοδηγούνται από τη νόηση. Ωστόσο, η φύση της έρευνας, δηλαδή μια βραχυπρόθεσμη έρευνα με περιορισμένο δείγμα, δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων. Είναι σημαντικό να διατηρηθεί απόσταση από την αποτύπωση ολοκληρωμένων σχημάτων

και αναπαραστάσεων που μπορούν να οδηγήσουν σε στερεοτυπικές εικόνες. Παρουσιάζεται μια τάση που αξίζει να διερευνηθεί με μεγαλύτερη προσοχή σε μελλοντικές έρευνες, τόσο μεταξύ αυτών των δύο χωρών όσο και μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών σχηματισμών του παγκόσμιου Νότου.

Συμπερασματικά, η δημοκρατία μπορεί να αποτελέσει την πολιτική απάντηση στα κοινωνικοπολιτικά προβλήματα τόσο στο επίπεδο της κεντρικής συγκρότησης της κοινωνίας όσο και στις σχέσεις της ιδιωτικής σφαίρας που εξακολουθούν να είναι κοινωνικές και να αποτελούν μέρος του πολιτικού πολιτισμού.

Η διακυβέρνηση της πολιτείας και η διακυβέρνηση ενώσεων και συλλογικοτήτων απαιτούν κατάρτιση στη λήψη αποφάσεων, προηγούμενη εμπειρία σε δημοκρατικούς κύκλους, συμμετοχή στον κοινό χώρο και ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων.

Σημειώσεις:

- Για την εκπόνηση της διατριβής υπογράφηκε το Ειδικό Πρωτόκολλο Συνεργασίας για Εκπόνηση Διδακτορικών Διατριβών με Συνεπίβλεψη από τα πανεπιστήμια Universidad Veracruzana και Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ΦΕΚ 131/29-1-2016, 2ο τεύχος.
- Οι επιβλέποντες καθηγητές ήταν ο Roberto Anaya, Universidad Veracruzana και η Κωνσταντίνα Ριτσάτου, ΑΠΘ. Η τριμελής επιτροπή συμπεριλάμβανε και τους José Matías Romo Martínez και Αντώνη Λενακάκη.
- Η διδακτορική της έρευνα χρηματοδοτήθηκε από το Εθνικό Συμβούλιο Επιστήμης και Τεχνολογίας του Μεξικού (CONACYT).
- Ο ισπανόφωνος τίτλος της διατριβής είναι: "Ciudadanía y Democracia: habilidades de interacción social en estudiantes adolescentes. Un estudio transcultural en México y en Grecia a través del teatro social".
- Η ημερομηνία υποστήριξης της διατριβής είναι η 4η Φεβρουαρίου 2021.

Η **Χριστιάνα Μόσχου** είναι απόφοιτη του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και του μεταπτυχιακού Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Το 2021 έλαβε με ευφημο μνεία τον διδακτορικό της τίτλο για τη διατριβή «Αγωγή του Πολίτη και Δημοκρατία: Ικανότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης εφήβων μαθητών. Μια δια-πολιτισμική μελέτη μέσω του κοινωνικού θεάτρου στο Μεξικό και στην Ελλάδα» από το Universidad Veracruzana και το ΑΠΘ. Εργάζεται στην εκπαίδευση, διατελεί Γενική Γραμματέας του Πανελληνίου Επιστημονικού Συλλόγου Θεατρολόγων και είναι από τα ιδρυτικά μέλη του Ελληνικού Παραρτήματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για τη Δημοκρατική Παιδεία. Έχει σκηνοθετήσει παραστάσεις κοινωνικού θεάτρου στην Ελλάδα και στο Μεξικό. Στην καλλιτεχνική δουλειά της το βίωμα, το δράμα και το θέατρο αποτέλεσαν το μέσο για να εκφραστεί η κοινωνική αλληλεγγύη, η ευαισθητοποίηση, η αντίσταση και η διεκδίκηση. Το νήμα που συνδέει μεταξύ τους τις διαφορετικές θεατρικές προσεγγίσεις είναι η εντοπιότητα και η γυναικεία αφήγηση.